

REISINGER ADRIENN – TÓTH BALÁZS ISTVÁN

Beágyazódás és beágyazottság: folyamatok, szegmensek és vállalati méret

*Corporate embedding and embeddedness: processes,
factors and firm size*

SZERZŐK:

REISINGER ADRIENN, habilitált egyetemi docens, Széchenyi István Egyetem, Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar, Nemzetközi és Alkalmazott Közgazdaságtan Tanszék, reisinger.adrienn@ga.sze.hu, ORCID: 0000-0001-9463-807X

TÓTH BALÁZS ISTVÁN, habilitált egyetemi docens, igazgató, Soproni Egyetem, Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar, Lámfalussy Kutatóközpont, toth.balazs.istvan@uni-sopron.hu, ORCID: 0000-0002-9549-313X

JEL kód: R10

Kulcsszavak: beágyazódás • nagyvállalat
• kis- és középvállalat (kkv) • kiágyazódás

Absztrakt: A tanulmány célja, hogy reflektáljunk Rechnitzer János professzornak a Tér-Gazdaság-Ember folyóiratban megjelent „Beágyazódás és a beágyazottság – Töprengések a vállalatok területi/városi integrációjáról” című közleményében megfogalmazott gondolataira, amely azt a kérdést veszi alaposabban górcső alá, hogy egy nagyvállalat és egy térség (város) miként profitálhat egymás jelenlétéből. Írásunkban egyrésztől áttekintjük a beágyazódás-kiágyazódás fogalom párt és a beágyazódás főbb szegmenseit a választott tanulmány alapján. Másrészt továbbgondoljuk a kkv-szintű beágyazódással kapcsolatos főbb vonatkozásokat és sajátosságokat.

AUTHORS:

ADRIENN REISINGER, *Habilitated Associate Professor, Széchenyi István University, Kautz Gyula Faculty of Business and Economics, Department of International and Applied Economics, reisinger.adrienn@ga.sze.hu, ORCID: 0000-0001-9463-807X*

BALÁZS ISTVÁN TÓTH, *Habilitated Associate Professor, Director, University of Sopron, Alexandre Lamfalussy Faculty of Economics, Lámfalussy Research Centre, toth.balazs.istvan@uni-sopron.hu, ORCID: 0000-0002-9549-313X*

JEL code: R10

Keywords: *corporate embedding process • large corporation • small and medium-sized enterprises (SMEs) • disembedding process*

Abstract: *The paper aims to reflect on the ideas of Professor János Rechnitzer in his study "Corporate embedding process and corporate embeddedness – Reflections on the urban integration of companies" published in Tér-Gazdaság-Ember (Space-Economy-Society), which takes a closer look at how a large corporation and a region (city) can benefit from each other's presence. In this paper, we review the comprehension of corporate embedding and disembedding as well as the main factors of embedding based on the chosen study. Besides, we reflect on the main aspects and specificities of embedding at the level of small and medium-sized enterprises.*

BEVEZETÉS

A globális termelési hálózatba bekapcsolódó vállalatok számára alapvető a sokszereplős hálózattal jellemezhető, a gazdaságilag hasznos tudás létrejöttét és bővülését elősegítő, a tartós vállalati előnyöket biztosító és a gazdasági fejlődés ütemét felgyorsító helyi társadalmi viszonyokba való beépülés, egy adott régióban történő „lehorgonyzás”, az ún. helyi (területi) beágyazódás (Camagni, 2002; Lengyel – Rechnitzer, 2004; Varga, 2009; Lengyel, 2010; Pike et al., 2017; Lengyel, 2021).

Az elmúlt két-három évtized kutatásai alapján a beágyazódás nem szorítkozik a multi- és transznacionális nagyvállalatokra, hanem megjelent a közepes és kisméretű vállalkozások és hálózataik esetében is (pl. Keeble et al., 1998; Ratajczak-Mrozek, 2014; Feldman – Storper, 2018). A beágyazódás ugyanakkor sokféle sűrűlódással járhat, emiatt idővel akár csökkenhet is, amely arra kényszerítheti a kulcscégeket, hogy más – gyakran kevésbé költséges – helyekre költöztessek át tevékenységeiket, vagyis elindulhat az ún. kiágyazódás folyamata is a helyi gazdaságból (Oppenkowski et al., 2019; Schwabe et al., 2022).

Írásunkban e jelenségeket kívánjuk alaposabban górcső alá venni, miközben felhasználjuk és továbbgondoljuk Rechnitzer János professzor úrnak a vállalati beágyazódás és beágyazottság témakörben írt tanulmányában megfogalmazott elgondolásait, töprengéseit.

BEÁGYAZÓDÁS – KIÁGYAZÓDÁS

A beágyazódás folyamata és maga a beágyazottság fogalma is a szakirodalomban – ahogy Rechnitzer János kifejtette – alapvetően a nagyvállalatokhoz, azon belül is főként a multinacionális vállalatokhoz kapcsolható. Józsa Viktória a témában írt műveiben (2017; 2019) megerősítette, hogy a folyamat hazánkban elsődlegesen a nagyvállalatokat, főként a külföldi működőtőke beruházással létrehozott leányvállalatokat érinti, úgy, hogy a termelési tevékenységeken túl fokozatosan integrálódnak a helyi és regionális környezetbe.

Józsa (2017:51.) kiemelte, hogy a „helyi beágyazódás a globalizáció egy lokális szinten megjelenő hatása, annak kihívására adott helyi válasz”. Ez a gondolat azért lényeges, mert ma már aligha vonható kétségbe az a jelenség, hogy – bár a globális gazdaság folyamatai a gazdasági szereplőkre (mérettől, tevékenységtől függetlenül, de eltérő mértékben) valamilyen szinten hatnak (Lengyel, 2010) – a tartós versenyelőnyök a lokális szinteken zajló folyamatokon alapulnak (Porter, 1990; Camagni, 2002). Napjainkban egyetlen gazdasági vagy társadalmi szereplő sem tud anélkül hatékonyan működni, hogy ne ismerné a „játékszabályokat” és ne alkalmazkodna a helyi viszonyokhoz, jogszabályokhoz és kultúrához.

A beágyazódás és a beágyazottság tehát azt jelenti, hogy a nagyvállalat, leányvállalat egy korábban számára ismeretlen térben kezdi meg működését, ahová hozza a saját kultúráját, miközben a tartós működés előmozdítása érdekében meg kell kezdenie a helyi környezetbe való integrálódást is. professzor úr írásában a Józsa-modellből (2017) inspirálódva mutatta be ennek folyamatát (a folyamatok áttekintését az elemzett tanulmány 1. táblázata mutatja be). A folyamat alapvetően hat fő lépésre bontható, amelynek érdekessége, hogy kiemeli mind az országos, mind a helyi aktivitásokat az egyes szakaszokban. Egy adott településen nyilvánvaló, hogy nem véletlenül jelenik meg egy külföldi befektető, ennek előkészítése akár éveket is jelenthet, amiben aktív szerep jut mind a nemzeti, mind a lokális döntéshozóknak. Egy beruházási döntés komoly hatással bír a helyi szint működésére, ahogy minden további lépés is együttműködést és jelentős eszköztárat igényel.

A beágyazódással kapcsolatban a tanulmányban megjelenik egy új fogalom, a kiágyazódás. professzor úr felteszi a kérdést, hogy mi történik azután, hogy a vállalat elérte a csúcspontot, része lett a helyi gazdaságnak, közösségnek? Lehet ezt az állapotot fokozni vagy elindul egy ún. „kiágyazódási” folyamat? Olvasatunkban professzor úr tanulmányának egyik fő üzenete, hogy ne álljunk meg ott, hogy beágyazottnak tekintünk egy nagyvállalatot, hanem gondoljuk tovább, hogy mi történhet azután, hogy a vállalat integrálódott a lokális térbe.

Alapvetően két út lehetséges. Folytatódik a folyamat, de már sokkal komplexebb módon, például még több beszállító kapcsolódik a vállalathoz, kiterjedtebbé és összetettebbé válnak az együttműködések, a vállalati újítások egyre inkább begyűrűznek a helyi gazdaságba, ezáltal formálják azt, továbbá megindulhatnak vagy folytatódhatnak azok az innovatív folyamatok, amelyek hatással lehetnek a helyi társadalmi viszonyokra. Ezek a folyamatok már többről szólnak annál, hogy a vállalat integrálódik a helyi térbe. Arról árulkodnak, hogy a vállalat megerősíti jelenlétét és olyan formális és informális kapcsolatokat épít ki, továbbá olyan tudást generál, amely már-már elválaszthatatlanná teszi a vállalatot a helyi és akár a nemzeti gazdaságtól és társadalomtól.

A gazdasági folyamatok természetes velejárója, hogy nem minden esetben indul el a továbbszűkülés. A gazdasági és térszerkezet alakulhat oly módon is, hogy a vállalat a kivonulás mellett dönt, amely a beágyazottság állapotától függően megrázkódtatást jelenthet a település, de még a nemzetgazdaság számára is. Megakadályozható-e a kiágyazódás folyamata? Alapvetően vannak olyan folyamatok, amelyek a „rendszer természetes része és következménye” (Rechnitzer, 2018:38.), így meg nem akadályozható, azonban a települési „diverzifikált gazdasági szerkezet” (Rechnitzer, 2018:38.) csökkentheti a hatásokat és új lehetőségeket is megnyithat.

A kiágyazódás esélyét csökkenti továbbá, ha a vállalat olyan szinten integrálódott már a környezetébe, hogy jelentős veszteségek érhetik, amennyiben úgy dönt, hogy elhagyja a helyi gazdaságot. A kiágyazódás lehetősége aligha merül fel, amennyiben a vállalat aktív és tudatos résztvevője a térség fejlesztésének, hozzájárul a helyi jólét és jólét megteremtéséhez, és tevékenységeinek fókuszában a településen való hosszú távú maradás szerepel (Konczosné, 2018).

Professzor úr tanulmánya szerint tehát a beágyazódás és a kiágyazódás egy összetett folyamatként értelmezhető, ahol sohasem egyetlen félen múlik, hogy pontosan mi fog történni. Emiatt aktív szereplőnek kell lenni minden érintettnek és döntéshozónak.

BEÁGYAZÓDÁS: SZEGMENSEK

Ebben a részben azt mutatjuk be, hogy professzor úr olvasatában milyen szempontok mentén értelmezhető a beágyazódás. Tanulmánya alapján a beágyazódás interaktív folyamat, amely azt jelenti, hogy minden fél – alapvetően a (nagy)vállalat és a (nagy)város – egyben kezdeményezője és haszonélvezője is a vállalat megjelenésének. Ezt az interaktivitást professzor úr öt szegmens mentén vizsgálta meg, amelyek rövid ismertetésére vállalkozunk:

1. Humán erőforrás: Az érkező vállalat számára új lehetőségek nyílnak meg, sok esetben kedvezőbb bérköltségek mellett a térség munkaerőinek bevonásával, azonban ez csak akkor valósulhat meg, ha a helyi társadalom és gazdaság legalább már részben felkészült az új munkakultúra befogadására és ismeri a vállalat által elvárt új vagy részben új munkarend rendszerét és képes is hozzá alkalmazkodni. Egy nagyvállalat jelenléte fel is bolygathatja a helyi munkaerőpiacot, hiszen korábban nem látott verseny indulhat meg a helyi munkaerőért a nagyvállalat által kínált magasabb bérszint miatt.
2. Gazdasági bázis: Amennyiben a helyi gazdaság szerkezete elég fejlett ahhoz, hogy befogadja a vállalatot, az megkönnyíti a vállalat és a helyi közösség együttműködéseit is és megjelenhetnek újfajta tevékenységek és szereplők is a helyi piacon.
3. Helyi piacok és fogyasztás: Egy betelepült nagyvállalat és az általa kínált magasabb bérszint egyrészt a megjelenő külföldi menedzsment, másrészt a bérszínvonal miatt változásokat indukálhat a helyi lakáspiacon, a kultúrában, megváltoztathatja a helyi fogyasztás szerkezetét és hatással lehet az árakra is.
4. Lokális társadalom: A lokális társadalomba való beépülés akkor fog működni, ha egyrészt a helyiek is nyitottak az új befogadására, másrészt a vállalat is hajlandó tenni azért, hogy elfogadja és integrálja a helyi kultúra, a helyi közösségi élet azon szeg-

menseit, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a vállalat ne 'zárványként' működjön a településen. Ennek első mozzanata, hogy a vállalat részéről megjelenik a helyi társadalom felé mutatott felelősségvállalás először jellemzően különböző szervezetek, jöügyek támogatásának formájában. Ennél már kicsit összetettebb kapcsolódás a helyi közösségekben való jelenlét, mely már túlmutat a támogatásokon és a helyi kultúrához, a helyi oktatásban és akár a helyi döntéshozatalban való részvételhez is kapcsolódik.

5. Településpolitika: Egy nagyvállalat olyan szintű változásokat indukálhat a helyi térben, amelyre a helyi döntéshozóknak reagálniuk kell. Amennyiben ennek a folyamatnak része a vállalat is, az mély és tartós együttműködést eredményezhet a két fél között, mely kihát ezután az első négy szegmensre is.

BEÁGYAZÓDÁS ÉS KKV-K

A beágyazódás fogalma, mint szó esett róla, alapvetően a nagyvállalatokhoz, azon belül is jellemzően a transz- és multinacionális vállalatokhoz kapcsolódik. Felmerül azonban a kérdés, hogy értelmezhető-e a jelenség a kis- és középvállalatok (kkv-k) esetében is. Profesz-szor úr egyértelműen állást foglalt amellett, hogy a kkv-szintű beágyazódás létező jelen-ség, tanulmányában azonban csak érintőlegesen foglalkozott ezzel a kérdéskörrel. Ahogy professzor úr eltöprengett a beágyazódás kérdésén, írásunk végén mi ezt tesszük a kkv-kal kapcsolatban.

Mára nyilvánvalóvá vált, hogy a kkv-k nem a nagyvállalatok kicsinyített másai, hiszen működésükben, együttműködéseikben jelentősen eltérnek tőlük (Jenkins, 2004; Málóvics 2009; Reisinger – Szabó, 2024). Míg egy leányvállalat esetében arról van szó, hogy egy má-sik országban telepedik le, ahol új kultúrával találkozik, addig a kkv-k jelentős része abban a városban kezdi meg működését (ráadásul nagyrészt családi vállalkozásként [Konczosné et al., 2018]), ahol az alapítók élnek, vagyis jól ismerik a helyi és országos viszonyokat is. Ez alól kivétel, ha a vállalat új telephelyet hoz létre egy másik városban vagy más országban is terjeszkedik. Meglátásunk szerint mind a két esetben beszélhetünk beágyazódásról, de részben más értelemben.

- Vállalatalapítás és működés helyben: Ebben az esetben az alapítók ismerik a helyi viszonyokat, a helyi munkaerőpiaci lehetőségeket, a helyi kultúrát, ezt nem kell megtanulniuk, ez a fajta integrációs folyamat esetükben kimarad, azonban a helyi társadalomba, a közösségekhez történő kapcsolódás már esetükben is aktív cselek-vést kíván, mely megjelenhet a vállalati társadalmi felelősségvállalás (CSR) égisze alatt is. Így a vállalat megjelenhet támogatóként, majd a helyi folyamatok résztve-vőjeként (pl. aktív kamarai szerepvállalás, oktatás középiskolában, egyetemeken, előadás konferenciákon), végül azok alakítójaként is akár a döntéshozatalban való részvétellel.
- Vállalati terjeszkedés másik településen, külföldön: Ebben az esetben itt is megje-lenik az új környezet, ahová a hosszú távú működés és együttműködés érdekében hasznos, ha a vállalat telephelye/részlege/leányvállalata integrálódni tud. Itt hason-lóan a nagyvállalatoknál leírtak lesznek érvényesek, talán annyi kitétellet, hogy vé-

leményünk szerint számít az, hogy mekkora vállalatról van szó, mekkora gazdasági erővel rendelkezik, ezáltal mekkora hatást tud gyakorolni az adott térség folyamataira.

A kkv-kal kapcsolatban az a vélekedés, hogy általában a lokális/regionális tér szereplői (Jenkins, 2004; Yuhua – Bayhaqi, 2013) itt értékesítenek, itt vannak a kapcsolataik és helyi, regionális forrásokból származnak az inputjaik. Esetükben éppen az lehet a kihívás, hogy magasabb területi szintű piacokon is megjelenjenek, vagyis elinduljon a kisebb vállalatok nemzetköziesedése (ITM, 2019). Úgy gondoljuk, hogy ebben az esetben is beszélhetünk a klasszikus nagyvállalati beágyazódásról, azonban itt nem a lokális térbe, hanem a nemzetközi folyamatokba, piacokba lehet integrálódni.

A nagyvállalatok esetében bemutatott szegmensek közül az első kettő itt is értelmezhető, de más megközelítésben. A humánerőforrás tekintetében a fókusz azon van, hogy meglegyen a vállalatnál az a tudás, ami nemzetközi piacokon való megjelenéshez szükséges, a gazdasági bázis esetében pedig az lehet szempont a kkv-k esetében, ha olyan környezetben működnek helyben, mely megfelelő alapot, együttműködést tud biztosítani ahhoz, hogy a vállalat képes legyen akár a nemzetközi piacokon is megjeleneni. Úgy véljük, hogy a beágyazódás-kiágyazódás téma mentén a jövőben érdemes lehet a kkv-k ilyen irányú szerepét is vizsgálni.

ÖSSZEGZÉS

Regionális kutatóként ma már szinte elkerülhetetlen, hogy a különböző társadalmi, gazdasági elemzések során ne találkoznánk a beágyazódás jelenségével valamilyen formában. Egy ország gazdaságának teljesítményét nagymértékben meghatározzák az ott működő nagyvállalatok, amelyek adott térbe történő integrálódása érdeke mind a vállalatnak, mind a lokális/regionális tér szereplőinek.

Tanulmányunkban felvázoltuk Rechnitzer professzor úr tanulmánya alapján a beágyazódás fogalmi rendszerét, áttekintettük a beágyazódás folyamatát, az érintett társadalmi, gazdasági folyamatokat. Kitértünk továbbá egy olyan jelenségre, mely még napjainkban sem vizsgált részletesen, ez a kiágyazódás fogalma. Professzor úr jogosan teszi fel a kérdést, hogy mi történik azután, ha egy vállalat már sokféle területen integrálódott a lokális térbe, van-e még hová fejlődni vagy elindul a vállalat kivonulási folyamata. Ez utóbbi természetes folyamat, azonban lehet azért tenni, hogy amennyiben egy meghatározó vállalat elhagyja a térséget, az ne érintse túlságosan jelentősen az adott tér folyamatait.

Tanulmányunkban részletesen reflektáltunk arra a tényre, hogy a beágyazódás nemcsak a nagyvállalatok ügye lehet, kkv-k esetében is értelmezhető a fogalom. Ez utóbbi azonban még ma is – hat évvel professzor úr tanulmányának megjelenése után – kevésbé kutatott területnek számít. Ezért korábbi tapasztalatainkra támaszkodva és a professzor úr tanulmányában leírtakat inspirációként felhasználva felvázoltuk a kkv-k beágyazódásának lehetséges szempontjait, útjait. Ezek alapján a beágyazódást már nemcsak a helyi, hanem akár a nemzetközi térbe történő integrálódásként is értelmezhetjük.

IRODALOMJEGYZÉK

- Camagni, Roberto: *On the Concept of Territorial Competitiveness: Sound or Misleading?*, Urban Studies, 2002/13, 2395–2411. <https://doi.org/10.1080/0042098022000027022>
- Feldman, Maryann – Storper, Michael: *Economic Growth and Economic Development: Geographical Dimensions, Definition, and Disparities*, in: Clark, Gordon L. – Feldman, Maryann – Gertler, Meric S. – Wójcik, Dariusz (eds.): *The New Oxford Handbook of Economic Geography*, Oxford University Press, Oxford, 2018, 143–158. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198755609.013.13>
- Innovációs és Technológiai Minisztérium (ITM): *A magyar mikro-, kis- és középvállalkozások megerősítésének stratégiája 2019–2030*, Budapest, 2019, 140.
- Jenkins, Heledd: *A Critique of Conventional CSR Theory: An SME Perspective*, Journal of General Management, 2004/4, 37–57. <https://doi.org/10.1177/030630700402900403>
- Józsa Viktória: *A nagyvállalati beágyazódás vizsgálata helyi szinten három magyar nagyváros példáján, PhD-értékezés*, Szent István Egyetem, Enyedi György Regionális Tudományi Doktori Iskola, Gödöllő, 2017, 186.
- Józsa Viktória: *A vállalati beágyazódás útjai Magyarországon*, Budapest, 2019, 256.
- Keeble, David – Lawson, Clive – Smith, Helen L. – Moore, Barry – Wilkinson, Frank: *Internationalisation Processes, Networking and Local Embeddedness in Technology-Intensive Small Firms*, Small Business Economics, 1998/4, 327–342, <https://doi.org/10.1023/A:1007942612220>
- Konczosné Szombathelyi Márta – Reisinger Adrienn – Ablonczyné Mihályka Lívya – Rámháp Szabolcs – Bite Pál – Polster Csilla: *Családi vállalatok: regionális beágyazódás és nemzetköziesedés*, Posperitas, 2018/3, 77–96. http://dx.doi.org/10.31570/Prosp_2018_03_4
- Konczosné Szombathelyi Márta: *A vállalati és a regionális kultúra kölcsönhatásának vizsgálata az AUDI Hungaria Zrt. és Győr példáján*, Tér-Gazdaság-Ember, 2018/1, 113–142.
- Lengyel Imre: *Regionális gazdaságfejlesztés*, Budapest, 2010, 386.
- Lengyel Imre: *Regionális és városgazdaságtan*, Szeged, 2021, 573.
- Lengyel Imre – Rechnitzer János: *Regionális gazdaságtan*, Budapest–Pécs, 2004, 392.
- Málovics, György: *The social role and responsibility of small and medium-sized enterprises: Results of an empirical investigation applying the social capital approach*, in: Bajmócy Zoltán – Lengyel Imre (szerk.): *Regional Competitiveness, Innovation and Environment*, Szeged, 2009, 222–236.
- Oppenkowski, Moritz von – Hassler, Markus – Roesler, Tim: *Informal markets and global value chains—the disembedding of Romanian dairy smallholders*, European Planning Studies, 2019/5, 995–1012, <https://doi.org/10.1080/09654313.2019.1584607>
- Pike, Andy – Rodriguez-Pose, Andrés – Tomaney, John: *Local and Regional Development*, Routledge, London, 2017, 406.
- Porter, Michael E.: *The Competitive Advantage of Nations*, The Free Press, New York, 1990, 896.
- Ratajczak-Mrozek, Milena: *Companies’ Simultaneous Embeddedness in Local, International and Global Networks – a Conceptualisation from the Perspective of Local Enterprises and Their Degree of Internationalisation*, The Poznan University of Economics Review, 2014/1, 31–47. DOI: <https://doi.org/10.18559/ebr.2014.1.824>
- Rechnitzer János: *Beágyazódás és a beágyazottság – Töprengések a vállalatok területi/városi integrációjáról*, Tér-Gazdaság-Ember, 2018/1, 25–41.
- Reisinger Adrienn – Szabó Zsolt Roland: *The event-driven social responsibility in small and medium-sized enterprises*, Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 2024/online first, 1–13. <https://doi.org/10.1002/csr.2775>
- Schwabe, Julian – von Oppenkowski, Moritz – Roesler, Tim – Hassler, Markus: *An embeddedness perspective on family farm development in the Carpathian Mountains*, Journal of Land Use Science, 2022/1, 556–571, <https://doi.org/10.1080/1747423X.2022.2038295>
- Varga Attila: *Térszerkezet és gazdasági növekedés*, Budapest, 2009, 146.
- Yuhua, Zhang – Bayhaqi, Akhmad: *SMEs’ Participation in Global Production Chains*, APEC Issues Paper, 2013/3, 1–46.

•
Michel Delonay (F)